

قاسم منفرد
پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

از رقابت تا تخاصم؛ چالش‌های سیاست خارجی هند در شرق آسیا

مقدمه

افغانستان به بی‌ثمر بودن این تلاش‌ها پی برده و به این نتیجه رسیدند که در پاکستان اساساً ارادهٔ سیاسی لازم برای همکاری جهت بهبود وضعیت امنیتی در منطقه وجود ندارد.

افزایش حملات مرزی و تشدید تنش در کشمیر نشان داد که تلاش‌های دولت مودی برای حل و فصل اختلافات با پاکستان از طریق اقدامات دیپلماتیک چندان اثرگذار نبوده است. بنابراین دولت هند با تغییر سیاست خارجی خود در قبال پاکستان، یک رویکرد تهاجمی را در برابر این کشور در صحنه جهانی در پیش گرفت. رویکردی که همزمان با تلاش برای تقویت توان نظامی و انعقاد پیمان‌های امنیتی تازه با بازیگران فرامنطقه‌ای از جمله ایالات متحدهٔ آمریکا، روسیه و برخی از قدرت‌های اروپایی از جمله فرانسه همراه بوده است. عقد قرارداد با فرانسه به منظور خرید ۳۶ جنگندهٔ رافائل، انجام تلاش‌های تازه برای توسعهٔ و ارتقاء توان موشکی با همکاری اسرائیل، و یا عقد «توافقنامه همکاری لجستیک» با

دولت هند با یکسری چالش‌های جدی در حوزهٔ پیرامونی دست به گریبان است. یکی از این چالش‌ها در ارتباط با پاکستان و عملکرد دولت آن قرار دارد که از منظر دهلی نو به عنوان یکی از کانون‌های جدی تهدید علیه منافع و امنیت ملی این کشور شناخته می‌شود. چالش مهم دیگر، رقابت با چین و نگرانی از گسترش مناسبات این کشور با پاکستان و نیز افزایش نفوذ آن در منطقه جنوب شرق آسیا می‌باشد. از این رو، گزارش حاضر بر آن است تا رویکرد هند در برابر چالش‌های یاد شده را مورد بررسی قرار داده و راهبرد آن کشور برای مقابله با این چالش‌ها را تحلیل نماید.

تبیین موضوع

دولت نارندرا مودی در هند همانند دولت اشرف غنی در افغانستان بعد از احراز قدرت درصدد تعامل با دولت پاکستان برای رفع نگرانی‌ها و چالش‌های امنیتی موجود برآمد. هر دو طرف تلاش کردند تا از طریق ورود به یک پروسه دیپلماتیک، سطح تنش با پاکستان را کاهش دهند، اما در نهایت هم هند و هم

مدرنیزه‌سازی توان نظامی آن کشور و برقراری توازن قوا در منطقه انجام گرفته‌اند.

بخش عمده‌ای از انگیزه‌های هند از تقویت مناسبات نظامی - امنیتی خود با بازیگران فرامنطقه‌ای ناشی از نگرانی‌های راهبردی آنها در حوزه پیرامونی و همسایگان از جمله چین و پاکستان، درک آنها مبنی بر تأثیر این روابط بر تقویت وزن و اثرگذاری هند در معادلات منطقه‌ای و نیز تلاش برای افزایش عمق استراتژیک در قبال رقبای منطقه‌ای بویژه در جنوب شرق آسیا و اقیانوس هند می‌باشد. در واقع هند درصدد افزایش توانمندی‌های داخلی از طریق تقویت پیمانهای امنیتی - نظامی با قدرت‌های فرامنطقه‌ای به منظور مقابله همزمان با چالش‌های یاد شده است.

سیاست خارجی هند در قبال پاکستان

شناسایی نقاط آسیب‌پذیر پاکستان در بخش‌های نظامی، امنیتی و اقتصادی و تلاش برای ایجاد بازدارندگی در برابر این کشور از طریق افزایش فشارهای بین‌المللی به منظور تغییر رفتارهای بی‌ثبات‌کننده آن در سطح منطقه، یکی از مهمترین راهکارهای هند در مواجهه با دولت پاکستان محسوب می‌شود. از دیدگاه هند، پاکستان یکی از مهمترین کانونهای آشوب‌ساز در منطقه بوده که از طریق ارتباط و تقویت نیروها و جریانهای افراطی و تروریستی، موجب بروز و تشدید ناامنی در حوزه‌های پیرامونی‌اش می‌شود. به تعبیری دیگر، از منظر هند، ناامن‌سازی، ابزار دولت پاکستان برای نقش‌آفرینی و اثرگذاری در محیط منطقه‌ای می‌باشد. لذا برخی در هند نظیر اجیت دوول مشاور امنیت ملی این کشور بر این عقیده‌اند که اساساً هند برای مقابله موثر در برابر پاکستان نیازمند ایجاد تغییر در رویکردهای مبتنی بر

ایالات متحده آمریکا^۱ و همچنین امضای قرارداد چند میلیارد دلاری در اکتبر ۲۰۱۶ با روسیه در زمینه همکاری‌های نظامی - تسلیحاتی و توافقاتی در زمینه انرژی^۲ همگی در همین راستا انجام شده‌اند. بر اساس توافقنامه همکاری لجستیک با آمریکا، دولت هند درصدد بسط و تعمیق هر چه بیشتر همکاری‌های نظامی با ایالات متحده آمریکا بر آمده و با موضوع استفاده مشترک دو کشور از پایگاه‌های نظامی و بنادر هند موافقت کرده است. توافقنامه پشتیبانی لجستیک، به آمریکا و هند اجازه می‌دهد تا در تاسیسات یکدیگر تغییراتی را به منظور سهولت در انجام مانورهای نظامی مشترک ایجاد نمایند. علاوه بر این، دو کشور پیشتر نیز توافقنامه‌های همکاری مشترک دیگری در زمینه ارتباطات و امنیت اطلاعات، توافقنامه همکاری و تبادل اولیه، همکاری دوجانبه در زمینه تولید تجهیزات نظامی - دفاعی، تقویت امنیت دریایی، مبارزه با تروریسم و تبادل اطلاعات منعقد کرده بودند.

از سوی دیگر، حفظ نوعی تعامل با روسیه و تلاش برای تقویت تعاملات نظامی با آن کشور نیز با هدف ایجاد برتری نظامی در برابر پاکستان، در دستور کار دهلی نو قرار گرفته است. توافقات اخیر میان هند و روسیه در زمینه ساخت ۲۰۰ فروند هلیکوپتر نظامی روسی در خاک هند و خرید سامانه‌های ضد موشکی اس ۴۰۰ و تعدادی ناوچه‌های جنگی، جملگی در راستای پیشبرد برنامه‌های

1. <http://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/pakistan-terrorists-china-read-how-indias-superspy-ajit-doval-wants-to-tackle-all-3/articleshow/54535404.cms>, Sep 30 2016.

2. <http://www.bbc.com/persian/world-37666849>, 15 oct 2016.

مناسبات هند و چین

چین از یک قدرت صرفاً اقتصادی در حال تبدیل شدن به یک قدرت نظامی و استراتژیک است. از این رو از منظر برخی از نظامیان هندی، یکی از موثرترین رویکردها در برابر چین، تقویت توان نظامی و موشکی هند از طریق بسط تعاملات نظامی و امنیتی با قدرت‌های فرامنطقه‌ای نظیر ایالات متحده امریکا است.^۴ به عبارت دیگر، هند تلاش می‌کند تا با استفاده از رقابتهای میان چین و امریکا و منافع و نگرانی‌های مشترک با این کشور در خصوص روند قدرت‌یابی چین در منطقه، موقعیت و توان استراتژیک خود را ارتقاء بخشد. به واقع، جدای از اختلافات مرزی، رقابت در زمینه انرژی و نگرانی درباره نفوذ منطقه‌ای، از جمله مهمترین چالش‌ها در مناسبات چین و هند به عنوان دو قدرت در حال ظهور بشمار می‌آیند. در این میان، نقش بازیگران ثالث در آینده روابط دو کشور بسیار حایز اهمیت است. نزدیکی چینی‌ها به پاکستان به عنوان جدی‌ترین چالش امنیتی هند از یک سو، و نزدیک شدن هرچه بیشتر هند به ایالات متحده امریکا در شرایطی که اختلافات میان پکن و واشنگتن در دریای چین جنوبی بالا گرفته است، می‌تواند روابط هند و چین را به شدت تحت تاثیر خود قرار دهند. از منظر هندی‌ها گسترش روابط چین و پاکستان موجب تشدید رفتارهای تخصصی اسلام آباد شده است و پکن از نفوذ خود برای تغییر رفتار دولت پاکستان در سطح منطقه و حل و فصل دیپلماتیک مسائل استفاده نمی‌کند. به معنایی دیگر، از دیدگاه نظامیان هندی، نزدیکی و گسترش روابط چین و پاکستان از یک سو،

تعامل دیپلماتیک صرف و ایجاد توازن میان تعاملات دیپلماتیک و تقویت قابلیت‌های نظامی کشور می‌باشد.^۳ به تعبیری دیگر، این افراد، تقویت توانمندی‌های نظامی هند را به مثابه ذخیره‌ای برای اثربخشی تعاملات دیپلماتیک با پاکستان برای بروز تغییر در رفتارهای بی‌ثبات‌کننده آن کشور در سطح منطقه در نظر می‌آورند.

نخستین پیامد بالا گرفتن تنش میان هند و پاکستان، تقویت فضای واگرایانه در جنوب شرق آسیا و شکست تلاش‌ها برای شکل دادن به یک همگرایی منطقه‌ای می‌باشد. نمونه بارز این امر را می‌توان در به تعویق افتادن نوزدهمین نشست اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای جنوب آسیا (سارک) که قرار بود در نوامبر ۲۰۱۶ در پاکستان برگزار شود مشاهده نمود. این نشست تحت تاثیر تنش‌های اخیر در روابط هند و پاکستان در کشمیر و پس از آنکه کشورهای هند، افغانستان، بنگلادش و بوتان اعلام کردند که در آن شرکت نخواهند کرد، به تعویق افتاد که این خود بیانگر وجود چالش‌های ساختاری بر سر راه شکل‌گیری همگرایی در این منطقه است. این اقدام هند نشان می‌دهد که در سطح منطقه‌ای این کشور تلاش می‌کند از نفوذ خود برای منزوی سازی و تحت فشار قراردادن پاکستان برای تغییر رفتارهای بی‌ثبات‌کننده‌اش بهره‌گیری نماید. بنابراین هند همزمان از طریق تقویت مناسبات امنیتی و سیاسی خود با بازیگران فرامنطقه‌ای و نیز تلاش برای اجماع‌سازی‌های منطقه‌ای در برابر پاکستان، بر آن است تا اسلام آباد را به سمت تغییر رفتار سوق دهد.

3. [http:// economicstimes. indiatimes. com/ news/ politics- and- nation/ pakistan-terrorists-china-read-how- indias-superspy-ajit-doval-wants-to-tackle-all-3/articleshow/54535404.cms](http://economicstimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/pakistan-terrorists-china-read-how-indias-superspy-ajit-doval-wants-to-tackle-all-3/articleshow/54535404.cms), Sep 30 2016.

4. Ibid

تا کنون بی‌ثمر بوده است. لذا در شرایط کنونی هند بر آن شده است تا از طریق بسط مناسبات سیاسی و نظامی با قدرت‌های فرامنطقه‌ای و نیز از طریق بهره‌گیری از ظرفیت‌های درون منطقه‌ای خود به منظور اجماع‌سازی علیه رفتارهای بی‌ثبات‌کننده پاکستان و تلاش برای منزوی‌سازی این کشور، زمینه‌ای برای تغییر رفتار آن کشور ایجاد نماید.

و عدم تمایل آن کشور برای ورود به اختلافات میان هند و پاکستان و تلاش برای تعدیل آن از طریق راه‌کارهای دیپلماتیک از سوی دیگر، بواسطه آن است که اساساً چین با درگیر بودن هند در محیط پیرامونی مشکلی ندارد و این کشور برای چین به عنوان یک بازیگر موازنه‌دهنده منطقه‌ای در برابر روند قدرت‌گیری هند محسوب می‌شود. به تعبیری دیگر، از منظر هندی‌ها، پکن بیش از آنکه نگران گسترش افراط‌گرایی در پاکستان باشد، خواهان حفظ کارکردهای این بازیگر موازنه‌گر در فضای رقابت‌های درون منطقه‌ای است.

نتیجه‌گیری

در فضای پرتنش کنونی در منطقه جنوب شرق آسیا، موضوع یارگیری و چگونگی صف‌بندی بازیگران از اهمیت زیادی برخوردار است. ملاحظات هند و چین به مثابه دو قدرت بزرگ درون منطقه‌ای از یک سو، و عملکرد سایر بازیگران و همین‌طور قدرت‌های فرامنطقه‌ای، موجب شده تا سیاست خارجی هند با فضای به مراتب پیچیده‌تری در سطح منطقه روبه‌رو باشد. رقابت با چین و نزدیک شدن به ایالات متحده آمریکا از یک سو و تنش با یکی از مهمترین شرکای منطقه‌ای چین یعنی پاکستان از سوی دیگر، موجب بروز چنین وضعیتی شده است. هند معتقد است که مطلوبیت پاکستان برای چین تا حدود زیادی بواسطه نقشی و کارکردهایی است که این کشور در سطح منطقه می‌تواند ایفا نماید و لذا پکن تمایلی برای استفاده از نفوذ خود برای تغییر رفتار پاکستان و ترغیب آن به حل و فصل مسائل از طریق راه‌کارهای دیپلماتیک ندارد. از طرف دیگر، تلاش‌های دهلی نو برای گفتگوهای مسالمت‌آمیز مستقیم با اسلام‌آباد نیز